

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Дирекција за монетарна политика и истражување

***Анализа на ефектите од новите извозно ориентирани
компаниии во домашната економија¹***

Гани Рамадани и Магдалена Петровска,
Весна Стојчевска и Дијана Јаневска-Стефанова,
Дирекција за монетарна политика и истражување

јули 2017 година

¹ Анализата се однесува на компаниите со странски капитал отворени во технолошко-индустриските развојни зони (ТИРЗ), како и позначајни индустриски капацитети со странски капитал кои имаат надворешнотрговска активност од 2012 година.

Содржина

1. Вовед	2
2. Оцена на директните и индиректни економски ефекти од компаниите коишто работат во индустриските зони	4
3. Оцена на ефектите од компаниите коишто работат во индустриските зони врз билансот на плаќања	9
4. Заклучок	13
5. Прилози	15

1. Вовед

Земјите во развој, вклучувајќи ги и транзициските економии, спроведуваат политики на отворање економски зони. Слободните економски зони (СЕЗ) се јавуваат под повеќе различни називи, во зависност од основната цел на зоната, големината, активоста и самите карактеристики. Иако е тешко да се постави една општа дефиниција, согласно со општите карактеристики често е цитирана дефиницијата на Фароле (2011)², според која СЕЗ претставуваат означена географска територија во рамките на националните граници на една земја, каде што правилата за водење бизнис се разликуваат од тие што генерално се применуваат во рамките на националната територија. Различната регулатива најчесто е поврзана со условите за инвестирање, надворешнотрговската размена и царините, оданочувањето и животната средина, при што се очекува бизнис климата во зоните да биде полиберална од аспект на политиките и поефикасна од административен аспект споредено со бизнис климата во рамки на пошироката национална територија. Популарноста на овие зони во светски рамки е видлива и преку фактот што постојат повеќе од 4000 слободни економски зони во повеќе од 130 земји, а се проценува дека во нив се вработени близу 68 милиони луѓе³. Во рамки на земјите од Централна и Југоисточна Европа, слободни економски зони се регистрирани во сите поединечни економии, вклучително и во земјите од балтичката група.

Слободните економски зони, или технолошко-индустриските развојни зони (ТИРЗ), претставуваат алатка во стратегиите за економски раст на земјите, особено на економиите во развој, главно преку можноста за зајакнување на нивната индустриска конкурентност. Генерално, слободните економски зони имаат четири основни цели⁴ - привлекување странски директни инвестиции, односно девизни приливи за земјата домаќин, развој и диверзификација на извозот, отворање нови работни места, како и промовирање посеопфатни економски реформи во областа на царинската политика, трговската и финансиската отвореност, пазарот на трудот, но и нови практики во доменот на јавно-приватно партнерство. Еден дополнителен аспект е користењето на СЕЗ како инструмент на политиките за рамномерен регионален развој, преку формирање зони во области со висока стапка на невработеност и низок степен на економски развој. Слободните економски зони се значајни и за воспоставување релации помеѓу странските компании и локалните бизниси и создавање пошироки позитивни ефекти за целокупната економија во којашто делуваат. Со јакнење на интегрираноста со домашните субјекти се зголемуваат позитивните ефекти од нивното работење, а со крајна цел постигнување поурамнотежен економски развој, што е особено важно за земји чиишто економии се сконцентрирани во само неколку традиционални дејности или во одредени региони.

Литературата ги класифицира придобивките од слободните економски зони во две групи, статички и динамички. Статичките произлегуваат од улогата на СЕЗ како инструменти за поттикнување на извозот и инвестициите и се директно мерливи во една економија. Тие вклучуваат директно отворање нови работни места и генерирање доход, зголемување на извозот и негова диверзификација, прилив на странски капитал во форма на странски директни инвестиции; и создавање додадена вредност во економијата. Истражувањата во областа не се едногласни во однос на тоа колку слободните економски зони придонесуваат за горенаведените статички придобивки, иако економетриската литература најчесто посочува на **позитивните ефекти на СЕЗ врз вработеноста, инвестициите и извозот**, со напомена дека **ефектите се умерени и најчесто краткорочни⁵**. За подолгорочни придобивки во економијата домаќин потребно е статичките ефекти полека да се заменуваат со динамички. **Имено, динамичките, или индиректните ефекти**, се многу посложени и нивната важност во најголем дел се манифестира преку нивниот долгорочен придонес за економскиот развој. Како најважни се

² Farole, T. 2011, Special Economic Zones in Africa: Comparing Performance and Learning from Global Experiences, World Bank.

³ The Economist; ILO database on export processing zones.

⁴ Farole and Akinci 2011, Special economic zones: progress, emerging challenges, and future directions, World Bank.

⁵ Enterprise Zones: A Review of the Economic Theory and Empirical Evidence, Hirasuna and Michael, 2005.

издвојуваат структурните трансформации на економијата, вклучувајќи ги диверзификацијата, унапредувањето и зголемувањето на отвореноста⁶, индиректното отворање работни места и трансферот на технологија и надградба на вештините на работната сила.

Во Македонија, законската регулатива за формирање слободни економски зони постои од 1999 година, иако процесот за нивно отворање и промовирање се интензивира од 2007 година, по донесувањето на Законот за технолошко-индустриски развојни зони. Согласно со Законот, основна цел на СЕЗ во Република Македонија е засилување на економскиот развој преку привлекување странски инвестиции, коишто би овозможиле создавање на нови технологии, би се делувало врз зголемувањето на конкурентноста и вработувањето во економијата. Моментално, основани се вкупно 16 слободни зони на територијата на РМ, од коишто три се целосно оперативни и тоа Скопје 1 и 2 и слободната економска зона во Штип. Согласно со законската регулатива, компаниите коишто ги исполнуваат предусловите за влез во зоните имаат одредени олеснувања и стимулации обезбедени од државата, како што се ослободување од плаќање данок на добивка за 10 години, ослободување од плаќање персонален данок на доход на платите на вработените за 10 години, царински ослободувања и олеснувања, ослободување од плаќање надоместок за уредување на градежното земјиште, ослободување од обврска за поднесување гаранција како инструмент за обезбедување царински долг, грант во готовина за покривање на учество во трошоците за изградба на објектите на подрачјето, како и одредени субвенционирања на бруто-платите на вработените.

Сè поголемата активност на компаниите коишто работат во зоните, зголемувањето на нивниот број и нивниот сè повисок нето-извоз, се мотив за оваа анализа, којашто е поделена на два дела. Во првиот дел се оценува бруто додадената вредност на компаниите во индустриските зони, нивните индиректни ефекти, како и потенцијалните фискални приходи на државата. Во вториот дел се прави процена на нето девизните приливи на овие компании и соодветниот ефект врз билансот на плаќања на домашната економија.

⁶ Farole, T. 2011, *Special Economic Zones in Africa: Comparing Performance and Learning from Global Experiences*, World Bank.

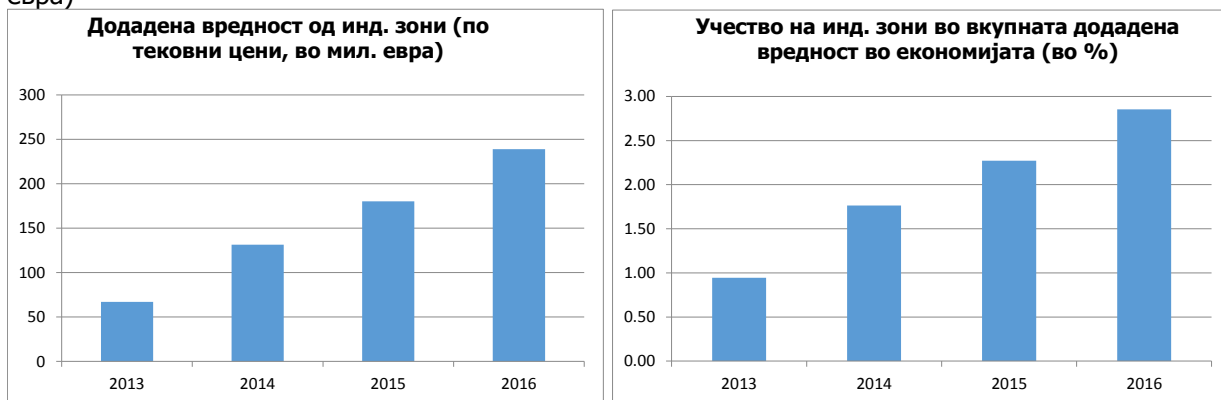
2. Оцена на директните и индиректни економски ефекти од компаниите коишто работат во индустриските зони

Првиот дел од анализата е посветен на оцената на економските ефекти од компаниите коишто работат во индустриските зони. За таа цел се користат податоци од годишните финансиски извештаи на компаниите обезбедени од Централниот регистар. Овој тип податоци ни овозможува оцена на директниот ефект на индустриските зони врз економијата, но истовремено овозможува и изолирање на индиректните ефекти од овие компании⁷. Исто така, оваа анализа дава можност и за пресметка на опортунитетниот фискален трошок на државата поврзан со даночните ослободувања предвидени за компаниите од зоните, но сепак, само во поглед на персоналниот данок на доход и данокот на добивка. Воедно, анализата се однесува на периодот 2013 - 2016 година⁸, со оглед на достапноста на податоците.

Директниот ефект од работењето на компаниите во слободните економски зони врз вкупната економска активност е оценет преку пресметка на новосоздадената вредност од нивното работење. За таа цел се применети два метода - адитивен метод⁹ и производен метод¹⁰. Во продолжение на анализата ќе се коментираат резултатите од првиот метод, додека резултатите од производниот метод се прикажани во прилогот 1 (графикони А и Б) и служат како проверка за стабилноста на резултатите.

Резултатите од пресметките на додадената вредност на секоја компанија вклучена во анализата укажуваат на тоа дека во периодот од 2013 до 2016 година таа постојано расте, достигнувајќи 240 милиони евра во 2016 година. Со тоа, учеството на додадената вредност од компаниите во индустриските зони во вкупната додадена вредност во економијата¹¹ во 2016 година изнесува околу 3% (графикон 1).

Графикон 1 Додадена вредност на компаниите од индустриските зони (по тековни цени, во милион евра)

⁷ Анализата вклучува вкупно 19 компании и тоа: „Вистеон електроник“, „Џонсон Мети“, „Витек“, „Кемет електроник“, „Продис, Кромберг енд Шуберт“, „СМР аутомотив системс“, „Адиент сеадинг“, „ДММ Дрекслмајер мануфактуринг“, „Ван Хоол, „Антхура МК“, „Амфенол технолоџи“, „Маркарт“, „Техникал текстајлс“, „ОДВ-Електрик“, „Ки сејфти системс“, „Веибо груп констракшн“, „Веибо груп Македонија“ и „Делфи електроник системс“. Сепак, ефективниот број компании изнесува 17, со оглед на минорната активност искажана во годишните извештаи кај „СМР аутомотив системс“ и „Веибо груп констракшн“.

⁸ Податоците од ЦР за 2016 година се прелиминарни.

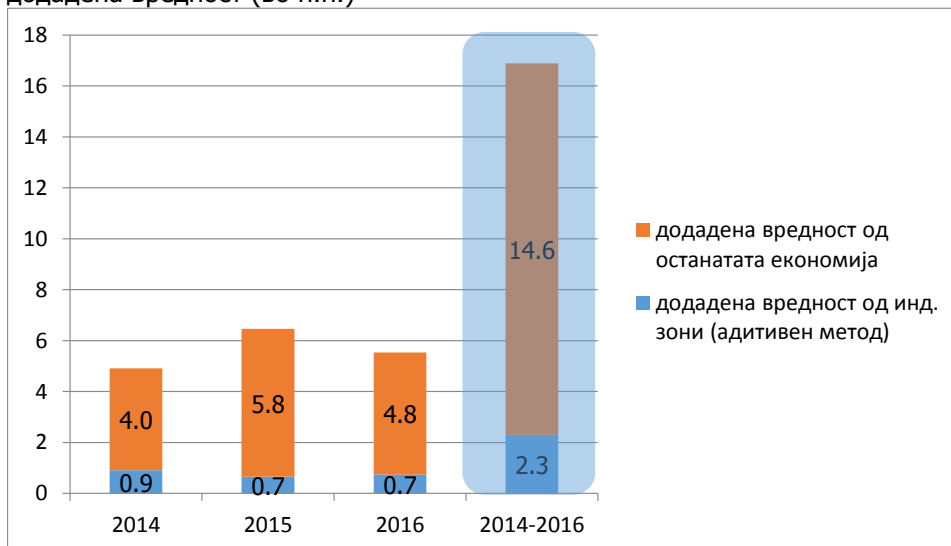
⁹ Haller, A., & Stolowy H. (1998) Value Added in Financial Accounting: A Comparative Study between Germany and France. *Advances in international accounting: a research annual* 11, pp. 23-51.

¹⁰ López-García, P., Puente, S., & Gómez, Á. L. (2007). Firm Productivity Dynamics in Spain. *Banco de Espana, Documentos de Trabajo, No. 0739* и *European System of Accounts – ESA 2010, Manual and guidelines*, Eurostat, 2013.

¹¹ Податоците за националните сметки од ДЗС за 2015 година се претходни, додека за 2016 година се проценети.

Анализирано како придонес врз вкупниот раст на номиналната додадена вредност во економијата, резултатите покажуваат дека компаниите во индустриските зони придонесуваат за раст на вкупната додадена вредност во економијата за 2,3 п.п. од збирниот номинален раст од 16,9% во периодот 2014 - 2016 година. Со други зборови, од вкупниот номинален раст на додадената вредност во економијата во периодот 2014 - 2016 година, околу 14% е создадена од компаниите коишто работат во индустриските зони (графикон 2).

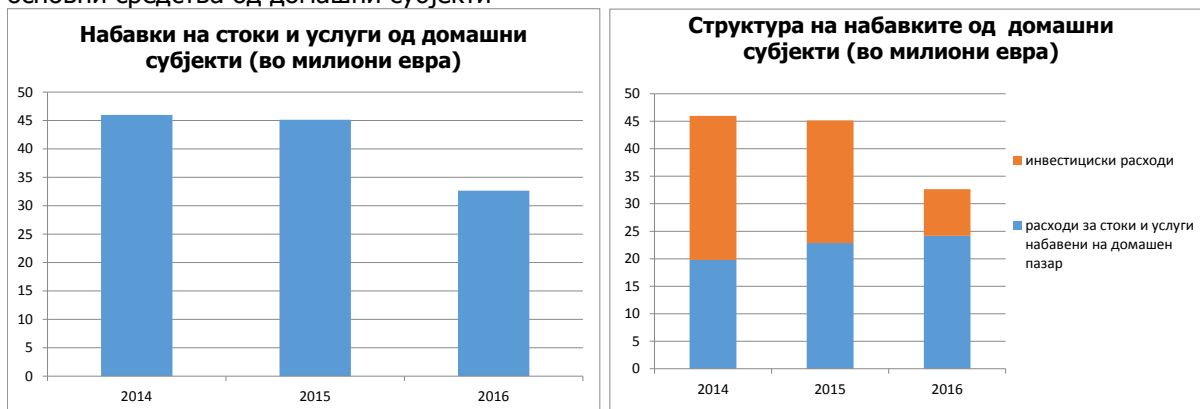
Графикон 2 Придонес на компаниите од индустриските зони кон растот на вкупната номинална додадена вредност (во п.п.)

Како што потенциравме и погоре, освен директните ефекти, оваа анализа обезбедува и изолирање на индиректните ефекти од индустриските зони за домашната економија. Индиректните ефекти врз домашната економија од компаниите во индустриските зони ги оценуваме преку набавките¹² на овие компании на стоки и услуги, како и на основни средства од домашни субјекти. Пресметката на овие набавки е направена преку издвојување разни билансни категории коишто упатуваат на интеракции на овие компании со домашни снабдувачи. Резултатите покажуваат дека износот на вкупните набавки на компаниите од индустриските зони од субјекти на домашниот пазар во 2014 и 2015 година изнесуваат по околу 45 милиони евра, додека во 2016 година износот е близу 33 милиони евра. Анализирано по структурата на набавките, учеството на расходите за стоки и услуги набавени на домашен пазар постепено се зголемува за сметка на постепеното намалување на учеството на инвестициските расходи во вкупните набавки на овие компании, што е и очекувано со оглед на релативно трајниот карактер на основните средства.

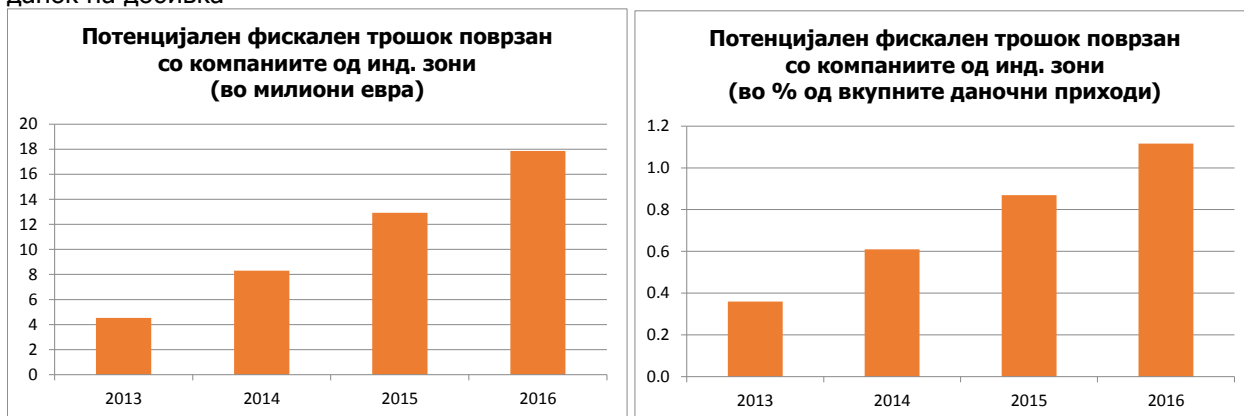
¹²За набавките од типот на енергија, амбалажа, канцелариски материјал, униформи, вода, чистење и одржување, наемнини, исхрана, организиран превоз, софтвер, компјутерска опрема, земјиште, градежен објект итн. претпоставуваме дека снабдувачи се домашни субјекти.

Графикон 3 Индиректни ефекти – набавки на индустриските зони на стоки и услуги, како и на основни средства од домашни субјекти

Во продолжение правиме процена на опортунитетниот фискален трошок¹³ на државата, но само врз основа на потенцијалните обврски на овие компании за персонален данок на доход и данокот на добивка. Основа за квантификација на ефектот е масата на нето-плати и добивката пред оданочување искажани во билансите на успех¹⁴. Графиконот 4 покажува дека потенцијалниот фискален трошок на државата постепено расте во анализираниот период. Така, оценетиот фискален трошок на државата врз оваа основа достигнува до 1,1% од вкупните даночни приходи или околу 18 милиони евра за 2016 година (табела 1).

Графикон 4 Опортунитетните трошоци на државата врз основана персонален данок на доход и данок на добивка

¹³ Се однесува на потенцијални фискални приходи, кои воопшто не би постоеле доколку овие компании не се присутни и не произведуваат во домашната економија. Од друга страна, нивното работење има позитивно влијание врз вкупните даночни приходи. На пример, зголемиот број вработени во овие компании ја поттикнува потрошувачката, што значи и повисоки приходи по основ на овие даноци.

¹⁴ Пресметката на персоналниот данок на доход поаѓа од просечната нето-плата по вработен, изворно од билансите на успех, но води сметка и за личното ослободување утврдено на ниво на држава. Понатаму, масата на персоналниот данок на доход на ниво на цела година се добива со множење на така пресметаниот месечен данок на доход со бројот на вработени и бројот на месеци на работење во годината за секоја од компаниите. Фискалниот трошок на државата врз основа на данокот на добивка се пресметува со примена на стапка од 10% на категоријата „Добивка пред оданочување“ од билансите на успех на секоја од анализираните компании.

Табела 1 Опортунитетните трошоци на државата врз основа на персонален данок на доход и данок на добивка (во милиони евра, освен ако не е поинаку наведено)

	2013	2014	2015	2016
Добивка пред оданочување	37.1	65	105	145
Данок на добивка	4	6	11	15
Маса на плати и надоместоци на плата (нето)	12	31	40	50
Број на вработени	5620	10546	13611	15160
Маса на персонален данок	0.8	1.9	2.4	3.3
Вкупни даноци (данок на добивка + маса на персонален данок)	4.5	8.3	12.9	17.9

Последниот дел од анализата претставува обид за интегрална анализа на трошоците и придобивките (анг. cost-benefit), со обид за вклучување на финансиски најрелевантните текови поврзани со компаниите од индустриските зони. Појдовна точка на оваа анализа е третирање на концептот ТИРЗ како инвестициски проект на Владата. Имено, Владата инвестира финансиски средства за изградба на физичка инфраструктура и воспоставување институции поврзани со функционирањето на ТИРЗ. Исто така, најден е начин трошоците и придобивките да се изразат во компаративни единици, и со тоа да се оцени дали придобивките ги покриваат фактичките и опортунитетните трошоци од функционирањето на зоните.

Придобивките од работењето на компаниите во ТИРЗ во пресметките се претставени како збир на додадената вредност (директен ефект) и расходите на овие компании за инвестициски набавки од домашни субјекти и расходите за стоки и услуги набавени на домашниот пазар (индиректен ефект). Додадената вредност, т.е. „чистата“ нова вредност генерирана од компаниите во ТИРЗ изнесува околу 617 милиони евра, за последните четири години. Вредноста на вкупните инвестициски набавки (набавка на основни средства) направени од домашни субјекти е проценета на околу 148 милиони евра¹⁵, додека вредноста на вкупните расходи за стоки и услуги набавени на домашен пазар изнесува околу 78 милиони евра.

Процентата за вкупните трошоци на државата за привлекување странски инвестиции, од маркетинг и промоција, па сè до изградба на технолошко-индустриските развојни зони, е преземена од деталното истражување на БИРН¹⁶. Според ова истражување, во последните десет години државата потрошила околу 140 милиони евра, при што најголем дел од буџетските средства за привлекување на инвеститори во земјава ги потрошиле двете главни државни институции за оваа намена, односно, Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот и Дирекцијата за технолошки индустриски развојни зони (ДИТРИЗ). Опортунитетните трошоци на државата врз основа на данок на добивка и персонален данок на доход во периодот 2013 - 2016 година се проценети на вкупно околу 44 милиони евра, а воедно во периодот 2013 - 2016 година, државата им исплатила субвенции и грантови на анализираните компании во висина од околу 23 милиони евра (32,4 милиони евра во периодот 2007 - 2016 според БИРН).

Резултатите од интегралната анализа на трошоците и придобивките, прикажани во табелата 2, упатуваат на **позитивен нето-ефект од работењето на индустриските зони во висина од околу 660 милиони евра, што претставува конзервативна оценка**, со оглед на тоа што предвид се зема само четиригодишен период на активност на зоните, а десетгодишен период на трошења од страна на Владата и соодветните агенции наменети за привлекување СДИ во ТИРЗ.

¹⁵ Износот се однесува на целиот период на постоење на компаниите.

¹⁶ Истражувањето на БИРН е направено врз основа на сите завршни сметки на државниот буџет од 2007 до 2015 година, како и врз основа на податоците од тогашниот ребаланс на Буџетот за 2016 година.

Табела 2 Сумарни ефекти од индустриските зони (во милиони евра)

	2013	2014	2015	2016	кумулятив 2013-2016
Додадена вредност од индустриските зони	67.0	131.4	180.1	238.9	617.4
Инвестициски набавки од домашни субјекти	91.3	26.2	22.3	8.5	148.2
Расходи за стоки и услуги набавени на домашен пазар	10.8	19.8	22.9	24.2	77.6
Придобивки од индустриските зони	169.1	177.4	225.2	271.5	843.2
<i>Придобивки од индустриските зони, како % од БДП</i>	<i>2.1</i>	<i>2.1</i>	<i>2.5</i>	<i>2.8</i>	<i>2.4</i>
Инфраструктурни уредувања на ТИРЗ*					58.7
Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот*					50.8
Дирекција за ТИРЗ*					18.8
Влада на РМ*					11.1
Трошоци за привлекување на СДИ (2007-2016 година)**					139.4
<i>Трошоци за привлекување на СДИ, како % од БДП (2007-2016)</i>					<i>0.2</i>
Фискален трошок	4.5	8.3	12.9	17.9	43.6
<i>Фискален трошок, како % од БДП</i>	<i>0.1</i>	<i>0.1</i>	<i>0.1</i>	<i>0.2</i>	<i>0.1</i>
Нето ефект од инд. зони (придобивки - трошоци)					660.2
<i>Нето ефект од инд. зони, како % од БДП</i>					<i>2.1</i>

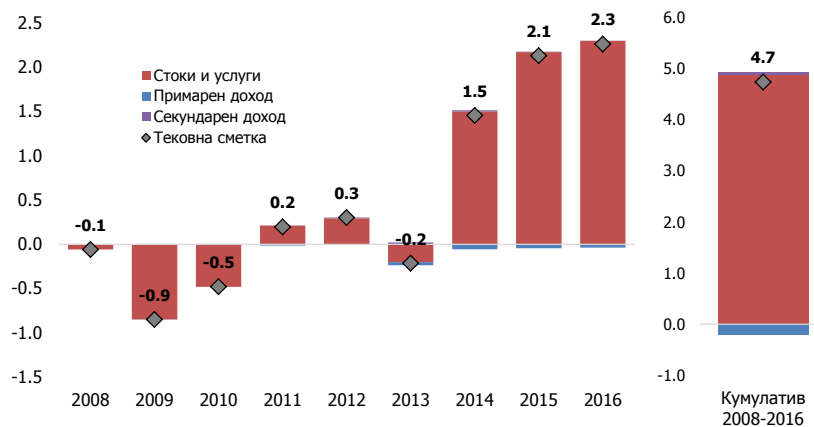
* Податоците се однесуваат на периодот 2007 - 2016 извор: БИРН, <http://prizma.mk/stranskite-investitori-go-chinea-budhetot-najmalku-150-milioni-evra/>

**Во овие трошоци од 139.4 милиони евра, вклучени се и субвенциите кои изнесуваат 32.4 милиони евра. Субвенции од Дирекција за ТИРЗ изнесуваат 5 милиони евра, од Агенцијата за странски инвестиции 16.4 милиони евра и од Владата 11 милиони евра.

3. Оцена на ефектите од компаниите коишто работат во индустриските зони врз билансот на плаќања

Следниот дел од анализата има за цел оценување на ефектите од активноста на новите компании во рамките на слободните економски зони врз надворешната позиција на домашната економија во периодот од 2008 до 2016 година¹⁷. Како извори се користени податоци од платниот промет со странство и надворешнотрговската статистика по одделните компании, при што е направена нивна систематизација и класификација во соодветните категории од билансот на плаќања¹⁸. Следствено, податоците се апроксимација на главните категории во платниот биланс и не ги опфаќаат сите текови, односно во пресметката изостануваат податоците за реинвестираната добивка, пресметаната камата, валутите и депозитите, заемите во стока итн., но и покрај тоа, тие претставуваат добар показател за вкупните платнобилансни трансакции. Сублимираните податоци се категоризирани како тековни трансакции и финансиски нето-текови.

Графикон 5 Тековни трансакции на ТИРЗ, % од БДП

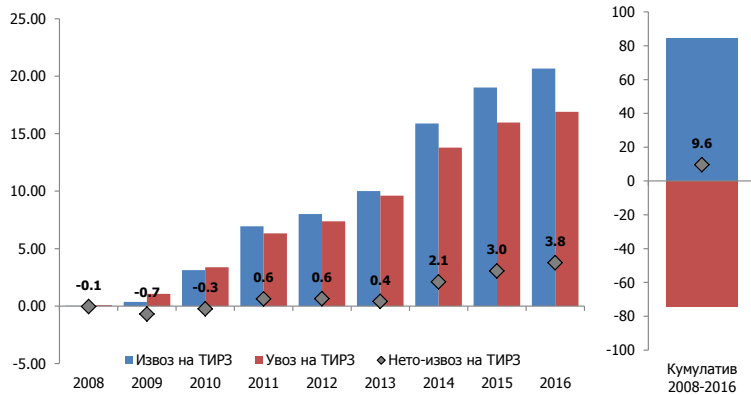
Извор: НБРМ.

Агрегираните резултати покажуваат дека во изминатите девет години, односно во периодот од 2008 до 2016 година, остварени се нето-приливи од тековните трансакции кај овие компании од 4,7% од БДП, на збирна основа. Ваквите движења речиси во целост произлегуваат од позитивните остварувања во размената со стоки и услуги, односно од остварениот нето-извоз во овој период од 4,9% од БДП. Од гледна точка на динамиката, во првите години од работењето, овие компании бележат дефицит во салдото на стоки и услуги како резултат на иницијалниот увоз на опрема и репроматеријали, кој постепено поминува во суфицит, достигнувајќи го максимумот во 2016 година (2,3% од БДП). За очекување е во наредните години суфицитот во размената со стоки и услуги дополнително да се зголеми, имајќи предвид дека дел од компаниите ја започнаа својата извозна активност во 2016 година, а за дел се очекува допрва да ја остварат максималната искористеност на својот капацитет. Во рамки на салдото на стоки и услуги на новите индустриски капацитети со странство, доминантна категорија е размената на стоки.

¹⁷ Овој дел од анализата претставува ажурирање на податоците и констатациите, објавени во аналитички прилог со наслов „Ефекти од активноста на компаниите во технолошко-индустриските развојни зони врз платниот биланс на Р Македонија“, во рамки на Кварталниот извештај, август 2016 година.

¹⁸ Пресметките се направени на основа на податоците од платниот промет со приспособувања кај категориите стоки и трговски кредити врз основа на податоците од надворешнотрговската статистика (царински декларации).

Графикон 6 Извоз, увоз и салдо на стоки на ТИРЗ, % од БДП

Извор: НБРМ.

Графикон 7 Извоз и увоз на ТИРЗ, структурно учество во %

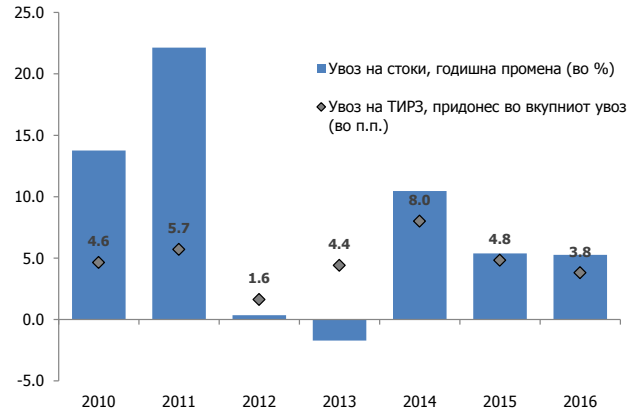

Графикон 8 Вкупен извоз на стоки и извоз на ТИРЗ

Извор: НБРМ.

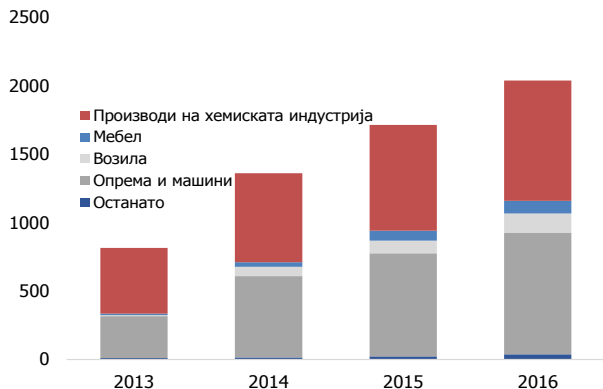
Графикон 9 Вкупен увоз на стоки и увоз на ТИРЗ

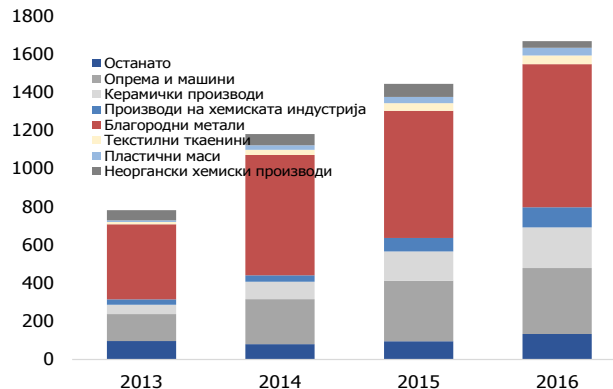
Трговската размена на овие компании подетално може да се анализира преку податоците на надворешнотрговската статистика¹⁹. Така, во период 2008 - 2016 година компаниите од ТИРЗ регистрираат позитивно трговско салдо, коешто се интензивира во последните три години. Имено, од просечно учество во БДП од 0,6% за периодот 2011 - 2013 година, нето-извозот на овие компании достигна 3,8% од БДП во 2016 година. Учеството на извозот на компаниите од ТИРЗ во вкупниот извоз на стоки од економијата постојано се зголемува, достигнувајќи 47,1% од вкупниот извоз во 2016 година. Како резултат на тоа, растот на извозот на новите фирми претставува основен движечки фактор за раст на целокупната извозна активност на земјата, во услови кога придонесот на останатите традиционални извозни сектори е мал или во изминатите години, негативен. Од друга страна, имајќи предвид дека овие компании увезуваат репроматеријали и опрема од странство, учеството на увозот на овие капацитети во вкупниот увоз на стоки, исто така, континуирано расте, но сепак со побавна динамика во однос на растот на извозот (учество од 27,3% во вкупниот увоз, во 2016 година). Ваквите движења на извозот и увозот на стоки на избраните компании, во анализираниот период условуваат и континуирано намалување на увозната компонента на извозот т.е. постојан раст на додадената вредност на извозот на стоки.

¹⁹ Податоците во графиконите се според надворешнотрговската статистика (царински декларации), каде што извозот на стоки е претставен на ф.о.б основа, додека увозот на стоки е на ц.и.ф основа.

Графикон 10 Структура на извоз на стоки на ТИРЗ компаниите, во милиони евра

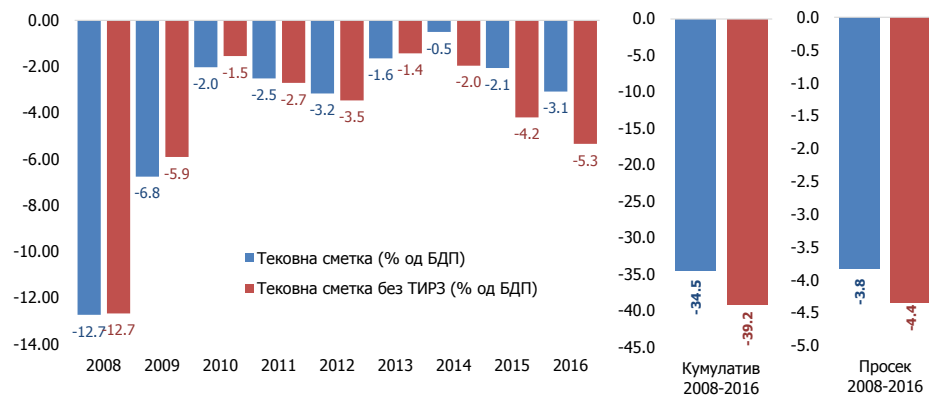
Графикон 11 Структура на увозот на стоки на ТИРЗ компаниите, во милиони евра

Извор: НБРМ.

Структурата на извозот на новите компании значително се разликува од традиционалниот извоз на домашната економија. Имено, на страна на извозот доминираат производи на хемиската индустрија и опремата и машините, а во последните години се зголемува и извозот на возила. Ваквата промена во структурата, во корист на производи со повисок степен на обработка, коишто не се чувствителни на промените на берзанските цени, делува во насока на диверзификација на вкупниот извоз и намалување на неговата ранливост на ценовни шокови. Структурата на увозот ја одразува суровинската компонента на овие компании, дисперзирана помеѓу повеќе категории, меѓу кои најзначајно учество има увозот на благородни метали и опрема и машини.

Графикон 12 Тековна сметка, % од БДП

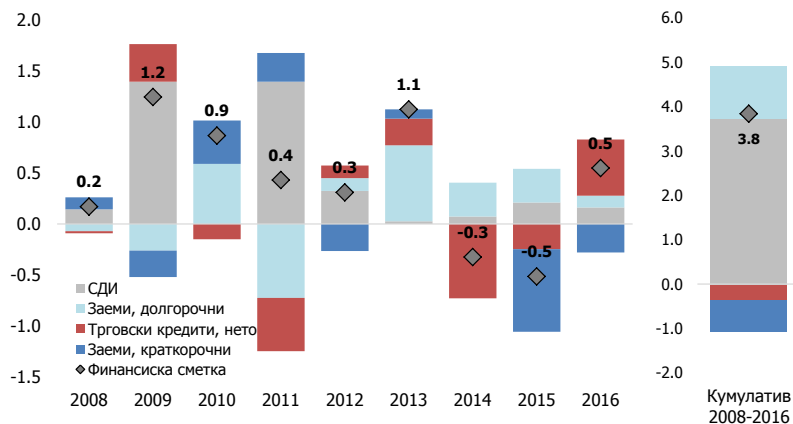

Извор: НБРМ

Споредбата на вкупните остварувања кај тековната сметка на билансот на плаќања и пресметаната тековната сметка без ефектот на компаниите од ТИРЗ, упатува на нивниот позитивен ефект врз салдото на тековните трансакции, односно активноста на овие компании го подобрува (стеснува) дефицитот на тековната сметка во просек за 0,5 п.п. од БДП во изминатите девет години или збирно за 4,7 п.п.. Имено, просечниот дефицит на тековната сметка во периодот 2008 - 2016 година изнесува 3,8% од БДП, додека без активноста на новите компании, би изнесувал 4,4% од БДП. Динамичката анализа на дефицитот во тековната сметка покажува дека ефектот на ТИРЗ во првиот шестгодишен период од анализата генерално е доста мал или негативен. Ваквата динамика на салдото во тековната сметка произлегува од првичниот повисок увоз на опрема и репроматеријали при основањето на новите капацитети и првичниот инвестициски циклус. Позначајни позитивни ефекти се забележуваат во последните три години, кога ефектот врз

дефицитот е позитивен и придонесува за стеснување на негативниот јаз во тековните трансакции во просек за 1,9 п.п. од БДП.

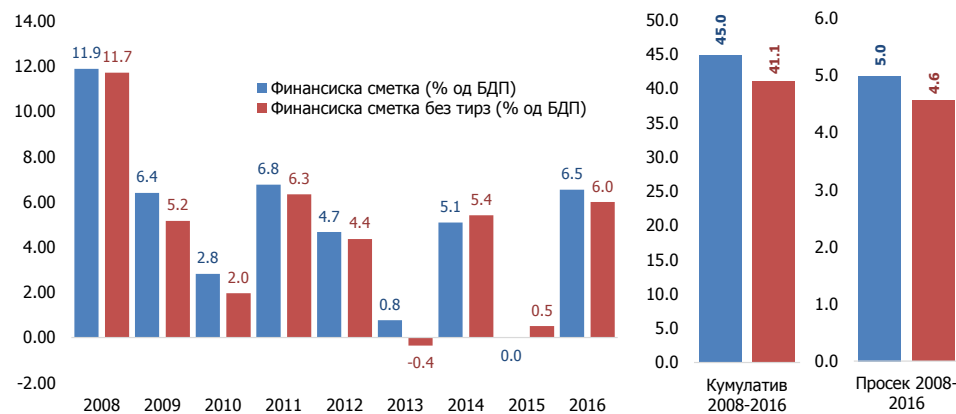
Графикон 13 Финансиски трансакции на ТИРЗ, % од БДП

*Приливите кај финансиските трансакции се означени со позитивен предзнак.
Извор: НБРМ.

Кај финансиските трансакции со странство на селектираните компании, збирно за анализираниот период се регистрирани нето-приливи од 3,8% од БДП. Притоа, најголем дел од нето-приливите се должат на странските директни инвестиции во форма на основачки капитал²⁰ и долгорочни заеми. Најчесто нето-приливите врз основа на заеми ги одразуваат зголемените приливи кај долгорочното меѓукомпаниско задолжување на овие компании. Од друга страна, кај новите капацитети се забележуваат нето-одливи (иако значително пониски во однос на нето-приливите) кај краткорочните текови врз основа на заеми и трговски кредити потребни за редовното трговско работење на компаниите. Од аспект на динамиката, позитивните движења кај финансиската сметка се спротивни на оние во тековната сметка. Имено, финансиските нето-приливи се најчести во првите шест години од анализата, во време на основањето на новите капацитети и првичниот инвестициски циклус, додека во последните две години, финансиските текови се помали и негативни на нето-основа. Во 2016 година, кај финансиските трансакции на овие компании се остварени умерени позитивни приливи на нето-основа.

Графикон 14 Финансиска сметка, % од БДП

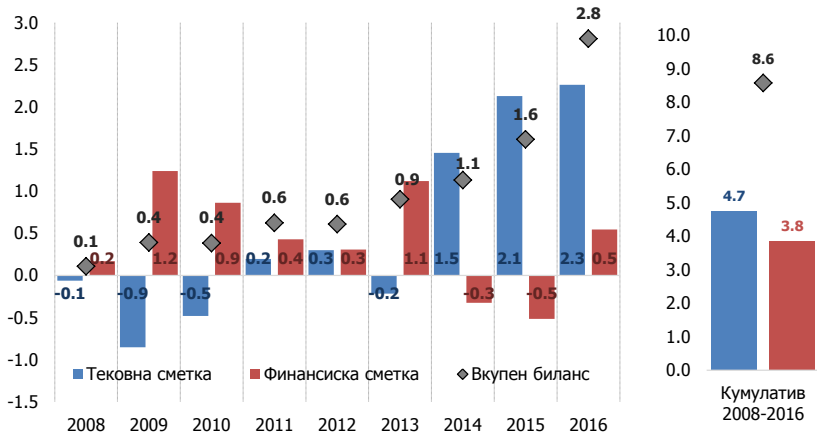
*Приливите кај финансиските трансакции се означени со позитивен предзнак.

²⁰Приказот на СДИ во графиконот се однесува на странските инвестиции во форма на основачки капитал и не ги вклучува реинвестираната добивка и меѓукомпаниските заеми. Должничките трансакции помеѓу поврзани субјекти се евидентирани во рамките на категоријата „заеми“.

Извор: НБРМ.

Од аспект на финансиските трансакции на одделните компании, кај компаниите коишто се присутни во домашната економија подолг временски период може да се забележи дека првичната инвестиција е направена преку акционерски капитал, додека во подоцнежните години бележат нето-одливи врз основа на заеми т.е меѓукомпаниски долг. Од друга страна, останатите компании, коишто се формирани подоцна, главно се финансирани преку кредити помеѓу поврзани субјекти, односно од страна на компанијата мајка.

Графикон 15 Вкупни нето-приливи на ТИРЗ и нивната структура, % од БДП

*Приливите кај финансиските трансакции се означени со позитивен предзнак.

Извор: НБРМ.

Збирниот ефект од тековните и финансиските трансакции на компаниите вклучени во анализата упатува на создавање нето девизни приливи во домашната економија од 8,6% од БДП во изминатите девет години. Притоа, позитивниот ефект се должи на двете компоненти, односно 4,8% од БДП се резултат на позитивниот ефект врз тековните трансакции, а 3,8% од БДП од финансиските нето-приливи креирани од овие компании, што претставува значителна поддршка на платнобилансната позиција²¹.

4. Заклучок

Во рамки на анализата, економските ефекти од активноста на компаниите што работат во индустриските зони се оценуваат од различни аспекти. Користењето на микроподатоци од годишните финансиски извештаи по индивидуални компании, овозможува оценка на директниот ефект на компаниите од индустриските зони врз економијата, но истовремено овозможува и изолирање на индиректните ефекти на овие компании. Исто така, податоците даваат можност и за пресметка на опортунитетниот фискален трошок на државата поврзан со даночните ослободувања предвидени за компаниите од зоните. Оцените покажуваат дека од вкупниот номинален раст на додадената вредност во економијата во периодот 2014 - 2016 година, околу 14% потекнува од компаниите коишто работат во индустриските зони. Околу индиректните ефекти, резултатите покажуваат дека за периодот 2014 - 2016 година износот на вкупните набавки на компаниите од зоните од субјекти на домашниот пазар изнесува во просек околу 40 милиони евра. Истовремено,

²¹ Констатациите треба да се прифатат со одредена доза на внимание, првенствено поради структурата на селектираните компании, но и поради самиот извор на податоците, кој не кореспондира во целост со изворите на податоци за платнобилансната статистика.

оценетиот опортунитетен фискален трошок на државата достигнува до 1,1% од вкупните даночни приходи, или околу 18 милиони евра за 2016 година. Индикативната анализа покажува дека конзервативната оценка на овие компании упатува на позитивен збиен ефект на овие компании во периодот 2013 -2016 година од околу 660 милиони евра, или во просек 2,1% од БДП. Од аспект на билансот на плаќања, збирниот ефект од тековните и финансиските трансакции на компаниите упатува на создавање нето-девизни приливи во домашната економија од 8,6% од БДП во периодот 2008-2016 година, при што 4,8% од БДП се резултат на позитивниот ефект врз тековните трансакции, а 3,8% од БДП од финансиските нето-приливи создадени од овие компании.

5. Прилози

Прилог 1

Графикон А Додадена вредност од индустриските зони, произведен метод (по тековни цени, во милион евра)

Графикон Б Придонес на индустриските зони кон номиналниот раст на вкупната додадена вредност, произведен метод (во п.п.)

